

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

У статті досліджуються інституціональні імперативи розвитку інноваційної діяльності на переробних підприємствах харчовій галузі. В результаті дослідження здійснена класифікація факторів, що перешкоджають стійкому розвитку підприємств переробної промисловості за ключовими напрямками. Досліджено алгоритм процесу розгортання інноваційної діяльності підприємства, складові організаційно-економічного механізму реалізації інноваційної політики на підприємстві.

Ключові слова: інновації, інституціональні імперативи, інноваційний шлях розширеного відтворення, організаційно-економічний механізм, переробні підприємства.

В статье исследуются институциональные императивы развития инновационной деятельности на перерабатывающих предприятиях пищевой отрасли. В результате исследования осуществлена классификация факторов, препятствующих устойчивому развитию предприятий перерабатывающей промышленности по ключевым направлениям. Исследован

алгоритм процесса развертывания инновационной деятельности предприятия, составляющие организационно-экономического механизма реализации инновационной политики на предприятии.

Ключевые слова: инновации, институциональные императивы, инновационный путь расширенного воспроизводства, организационно-экономический механизм, перерабатывающие предприятия.

The article investigates the institutional imperatives of the development of innovation activity at processing enterprises in the food industry. As a result of the study, the classification of factors hindering the sustainable development of enterprises in the processing industry in key areas. The algorithm of the process of deployment of innovative activity of the enterprise, the components of the organizational and economic mechanism of implementation of innovation policy at the enterprise is explored.

Key words: innovations, institutional imperatives, innovative way of extended reproduction, organizational and economic mechanism, processing enterprises.

УДК 330.331.1

Зеленяк В.В.

аспірант

Одеська національна академія харчових технологій

Постановка проблеми. Найважливішою ланкою економічної політики країни є її інноваційна політика. Інноваційна політика являє собою систему економічних, організаційних й ідеологічних заходів держави й підприємств, спрямованих на планомірне формування сприятливих умов для розвитку науки, створення на базі її досягнень техніки й технології, що відповідають вимогам соціально-економічного прогресу суспільства.

На етапі сучасної трансформації ринку роль інноваційної політики у вирішенні соціально-економічних проблем різко зростає. Інноваційна політика країни повинна бути спрямована на вдосконалення матеріально-технічного потенціалу й неухильне підвищення на цій основі матеріального добробуту й культурного рівня життя населення.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню теоретичних і практичних питань управління інноваційною діяльністю на підприємствах присвячено значну кількість наукових праць. Вагомий внесок у розуміння закономірностей формування конкурентоспроможної економіки зроблено зарубіжними вченими, які підкреслили важливу роль інновацій у розвитку макроекономічної системи, підприємницької діяльності і довели необхідність раціонального управління інноваційною діяльністю. До їх числа відносяться: Д. Гохберг, П. Друкер, П. Завлін, С. Іллянкова, А. Казанцев, Л. Мінделі, В. Мединський, Г. Менш, О. Пригожин, Б. Санто, Б. Твіс, Р. Фатхудінов, Й. Шумпетер, С. Ягутин. Серед українських вчених-економістів дослідження у сфері інноваційної діяльності проводили В. Александрова, О. Амоша, Ю. Бажал, О. Василенко, О. Волков, А. Гальчинський, В. Геєць,

М. Герасимчук, М. Денисенко, С. Захарін, С. Ілляшенко, М. Йохна, Н. Краснокутська, П. Микитюк, М. Пашута, В. Россоха, В. Семиноженко, А. Чухно та інші. Вагомий внесок в теорію і практику управління інноваційною діяльністю в агропродовольчій сфері здійснили такі науковці, як О. Бутнік-Сіверський, О. Гривківська, М. Зубець, С. Іванюта, О.Каламан, Д. Крисанов, В.Лагодієнко, П. Музика, В. Трегобчук, Л. Федулова. За високої позитивної оцінки наукових досліджень з вказаної проблематики окремі аспекти ефективності управління інноваційною діяльністю переробних підприємств в харчовій галузі залишаються дискусійними і потребують комплексного наукового вивчення, осмислення й переосмислення.

Формулювання завдання дослідження. Метою цієї статті є дослідження інституціональних імперативів розвитку інноваційної діяльності на переробних підприємствах харчовій галузі.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність здійснюється найбільш ефективно в умовах гармонічного розвитку всіх складових циклу «фундаментальні дослідження – прикладні розробки – техніка – виробництво». Уповільнення в розвитку кожного з них може гальмувати інноваційний процес у цілому. Разом з тим практика свідчить про те, що найбільш вузькі місця виникають на стиках різних стадій даного циклу. У зв'язку із цим єдина інноваційна політика повинна активно сприяти насамперед подоланню таких вузьких місць, пов'язаних, як правило, з виробничою роз'єднаністю по стадіях названого циклу учасників цього єдиного по своїй суті відтворювального процесу.

Інноваційна діяльність являє собою сукупність базових елементів, послідовність здійснення яких відбита на рис. 1.

Головним принципом здійснення інноваційної політики є об'єднання зусиль ланок ланцюга «наука – техніка – виробництво», все більше перетворення її в єдину інноваційну політику. Важливість проведення саме інноваційної політики обумовлюється насамперед тим, що відособлений розвиток зазначених ланок здатний гальмувати інноваційний процес у господарстві країни. Чим вище рівень і темпи інноваційного процесу, тим більше зростає роль єдиної інноваційної політики.

Інноваційна політика реалізується через систему стратегічного планування розвитку науки, техніки й виробництва. Необхідне поліпшення системи показників стратегічного плану, що орієнтують всі господарські ланки на підвищення техніко-економічного рівня виробництва, прискорення впровадження результатів наукових досліджень, систематичне відновлення продукції. Інноваційно-інвестиційні програми повинні стати органічною складовою частиною стратегії соціально-економічного розвитку країни, але разом з тим і сама стратегія у всіх розділах повинна базуватися на інноваційному процесі. Для прискорення інтенсифікації виробництва необхідна єдина інноваційна політика, що повинна забезпечувати узгодження всіх напрямків розвитку науки й техніки, процесів впровадження інноваційних розробок у виробництво. Тобто повинен бути найбільше повно виражений комплексний підхід до планування розвитку науки, техніки й виробництва.

Для аналізу стану й оцінку перспектив розвитку підприємств переробної промисловості необхідна систематизація проблем і факторів, що зумовлюють орієнтири й шляхи їх розвитку.

Нами здійснена класифікація факторів, що перешкоджають стійкому розвитку підприємств переробної харчової промисловості за ключовими напрямками.

Для вирішення означених проблемних питань переробні підприємства повинні базувати діяльність на принципах спеціалізації й інтеграції, що дозволяє об'єднати їх зусилля під загальним керівництвом головного підприємства або керуючого центру у рамках інтегрованої науково-виробничої структури.

Отже, спостерігається перехідний етап формування й розвитку інтегрованих структур, які в умовах сучасних трансформаційних процесів в економіці здобувають нових рис. Перехід інтегрованих науково-виробничих об'єднань (альянсів), на вищий рівень розвитку – створення НВА, визначає необхідність уточнення наукових засад, пов'язаних з формуванням нових, більш раціональних виробничих відносин в умовах інноваційного розвитку.

Перехід економіки на інноваційний шлях розширеного відтворення обумовлює розгортання нового етапу глибоких якісних змін у продуктивних силах і відповідне цьому вдосконалювання виробничих відносин. Як необхідні засоби для вирішення даних завдань повинен передбачатися перехід до інтенсивного розвитку, через поєднання переваг виробництва з досягненнями інноваційного процесу, причому його самого останнього етапу, що обіцяє технологічний переворот у багатьох сферах виробництва. У даному зв'язку ми вважаємо, що вирішального значення набуває нині єдина інноваційна політика держави, тобто необхідна робота зі створення машин, механізмів, технологій і форм їх організації й управління.

Шлях до техніки й технології завтрашнього дня лежить через автоматизацію виробництва, найширше застосування комп'ютерів і роботів, впровадження безвідхідних й енергозберігаючих технологій, використання відновлюваних джерел енергії, одержання матеріалів із заздалегідь заданими властивостями, розвиток нано- і біотехнологій й ін.

Процес розгортання інноваційної діяльності підприємства, представлений на рис.2.

Рис. 1. Елементи інноваційної діяльності підприємства

Взаємодія науки, техніки й виробництва здійснюється в напрямку, при якому виробничий процес буде являти собою застосування знань, експериментальну науку, матеріально й предметно втілену науку.

Інноваційна політика повинна враховувати об'єктивно виникаючі нові умови розвитку науки, техніки й виробництва й сприяти широкомасштабному розгортанню нового етапу створення державної інноваційної системи. Із чисто технічної сторони проведення цієї політики повинне насамперед створити умови для переходу до масового застосування високоефективних систем машин і технологічних процесів, що забезпечують комплексну механізацію й автоматизацію виробництва, технічне переозброєння його основних галузей.

З організаційної сторони перед центральними й регіональними органами влади, НАНУ й галузевими академіями повинне бути поставлене завдання виявляти й усувати конкретні труднощі, які стримують інноваційний процес.

Сучасному етапу інноваційного розвитку властиве подальше збільшення наукоємності виробництва, поглиблення процесу перетворення науки в безпосередню продуктивну силу. Відомо, що за

характером зв'язку наукових досліджень із виробництвом вони підрозділяються на дві групи: 1) виробничі наукові дослідження (пошукові роботи, прикладні дослідження й розробки) і 2) невиробничі наукові дослідження (фундаментальні й частково пошукові роботи). Перша група досліджень є органічною частиною матеріального виробництва, бере участь у створенні національного доходу. Саме в цьому й знаходить своє економічне вираження процес перетворення науки в безпосередню продуктивну силу. Дослідження другої групи побічно (через розподіл і споживання) також пов'язані із процесом суспільного відтворення.

У першій групі наукових праць найбільше значення мають дослідження у сфері природних і технічних наук, а також конкретно-економічні дослідження, пов'язані з організацією виробництва. До другої групи входять гуманітарні науки, а також такі природничі науки, як медицина та ін.. Варто відмітити, що гуманітарні науки (насамперед світоглядні, наприклад, філософія й політична економія) впливають на виробництво головним чином через людину.

Фундаментальні теоретичні роботи у сфері природознавства мають риси як першої, так і дру-

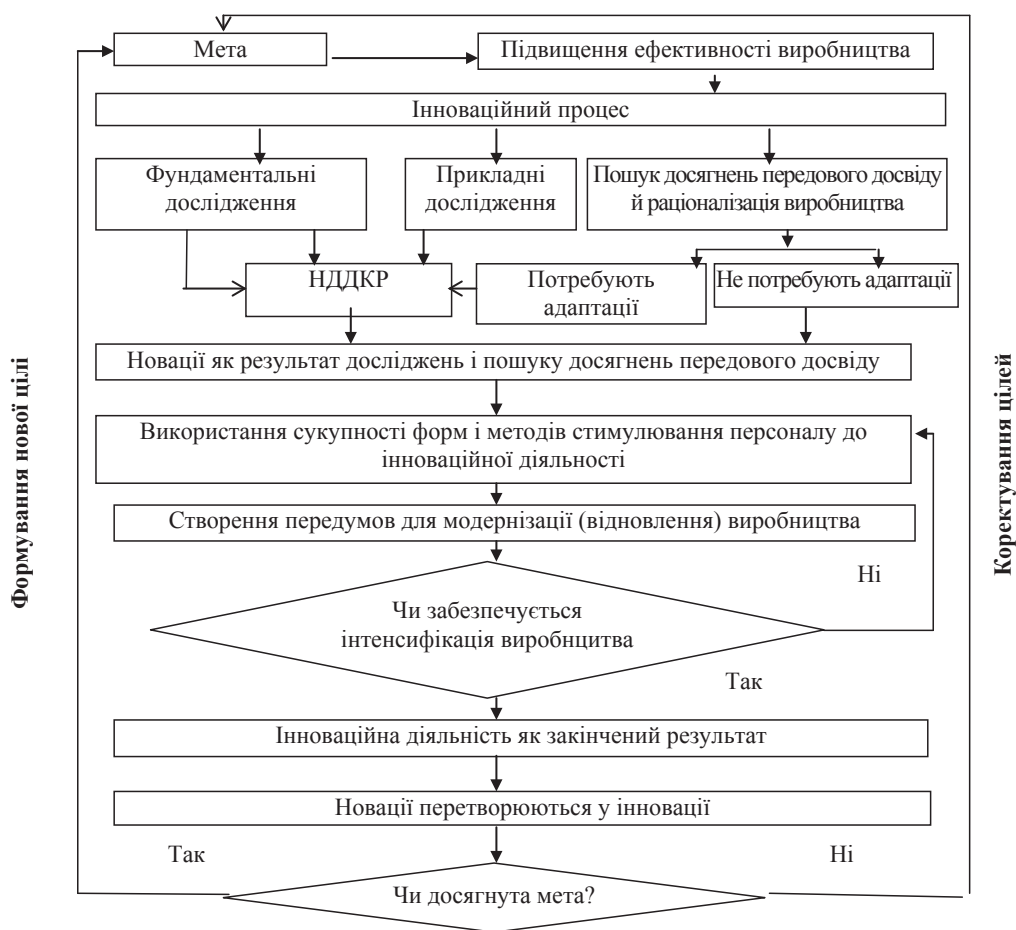

Рис. 2. Процес розгортання інноваційної діяльності підприємства

гої групи наукових досліджень. У них проявляється перехід від «чистої» науки до техніки й технології, а через останню до виробництва. Цілеспрямований розвиток фундаментальних досліджень найбільш повно відповідає потребам сучасного етапу інноваційного розвитку.

Розробка новітньої високоефективної техніки й технології в цей час неможлива без постійного усе більш активного поповнення фонду наукових і техніко-економічних знань, без зростаючого вкладення коштів для їх одержання.

Визначальний вплив на економічний розвиток і ріст ефективності виробництва робить сьогодні реалізація інноваційних досягнень у виробництві. У цьому зв'язку великого значення набуває вдосконалювання управління інноваціями, тобто процесами вироблення нових наукових і технічних знань, втілення їх у новій техніці, технології й матеріалах, використання останніх у виробництві з урахуванням їх впливу на навколишнє середовище. Реалізація великих інноваційних нововведень вимагає в сучасних умовах значних і довгострокових фінансових вкладень, безперервного поліпшення їх матеріально-технічного й організаційного забезпечення.

Ефективність нововведень залежить не тільки від строків матеріалізації певних інноваційних ідей у тій або іншій техніці або технології, вирішальне значення має й насичення потреб економіки в новій техніці й технології, що дозволяє практично реалізувати потенційний ефект, закладений у них. Якщо дифузія прогресивної техніки й технології затягується на роки, то їх потенційний ефект може реалізуватися тільки частково, а іноді й зовсім не реалізуватися.

Відомо, що більш ніж 70% створених зразків машин, устаткування й апаратів рекомендується до виробництва. Однак тільки 20% із числа рекомендованих зразків починають вироблятися в рік їх створення, а 30% й 18% відповідно – на другому й третьому роках після їх створення. Виробництво машин, устаткування й апаратів по інших рекомендованих зразках відкладається на наступний період.

Для прискорення інноваційного процесу важливо, щоб уже стадія фундаментальних досліджень була орієнтована в можливо більшому ступені на рішення завдань, пов'язаних з інноваційними нововведеннями.

Роботи, проведені в ряді наукових установ країни й спрямовані на активізацію вирішення великих соціально-економічних проблем, характеризуються взаємопроникненням фундаментальних і прикладних досліджень, що свідчить, на наш погляд, про поглиблення процесу перетворення науки в безпосередню продуктивну силу. Така практика має потребу у всілякій підтримці держави й подальшому вдосконалюванні.

Головне, що визначає підвищення ефективності виробництва, – це люди, рівень їх кваліфікації, використання ними інноваційного досвіду, їх високий творчий ентузіазм і т.д. Як нам представляється, одним з реальних протиріч у розвитку економіки є неповна відповідність рівня кваліфікаційної підготовки кадрів, їх організованості й дисциплінованості сучасному техніко-технологічному рівню виробництва. Важливим кроком у напрямку вирішення даного протиріччя має послужити реформування освіти, удосконалення перепідготовки й підвищення кваліфікації працівників всіх рівнів – від робітників до керівників виробництва найвищого рангу.

Досвід використання новітнього устаткування показує, що там, де акцент робився саме на устаткуванні й не приділялося належної уваги організації виробництва й формуванню технології з його використанням, а також не забезпечувалася підготовка працівників, що вміють використовувати це устаткування, застосування нововведень було пов'язано зі значними додатковими витратами.

Завдання кадрового забезпечення виробництва ще більше ускладнюється в міру широкого застосування сучасних засобів автоматизації і роботизації технологічних процесів, гнучких виробничих модулів й ін.

Інноваційний процес у XXI столітті – це не просте використання нових видів енергії й нових матеріалів, застосування електронно-обчислювальної техніки й інформаційних технологій для автоматизації виробництва й управлінських процесів, а докорінне перетворення всього технологічного базису виробництва, форм організації й управління останнім, відносини людини до процесу виробництва. Він виражає особливість певного етапу розвитку суспільства.

Сферою додавання науки стають не тільки техніка й технологія, але завдяки відповідній організації виробничого процесу – людський фактор продуктивних сил, тобто вся їх сукупність. Тому без використання досягнень науки нині не можна вирішити жодне стратегічне завдання у сфері соціально-економічного розвитку країни.

Висновки з проведеного дослідження. Для практичної реалізації виробленої інноваційної політики на переробних підприємствах харчовій галузі винятково важливе значення має організаційно-економічний механізм. Саме через управлінську й планову діяльність реалізується конкретний зміст цієї політики, спрямованої на підвищення ефективності виробництва і якості роботи, досягнення високих кінцевих економічних результатів на основі його інтенсифікації. В удосконалюванні організаційно-економічного механізму найбільш повно проявляється те положення економічної теорії, відповідно до якого об'єктивний характер функціонування економічних законів не виключає

активної, свідомої дії людей по їх використанню. У організаційно-економічному механізмі, як у фокусі, повинна відобразитися вся система економічних законів і категорій ринкової системи. Програми комплексного вдосконалювання організаційно-економічного механізму і її реалізація є новим кроком на шляху пізнання й свідомого використання економічних законів в умовах ринку взагалі й у сфері інноваційної діяльності особливо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Верхоглядова Н.І. До питання про економічну сутність інноваційного розвитку // Держава та регіони. – 2010. – №6. – С. 266–268.
2. Зубець М. Розвиток інноваційних процесів в агропромисловому виробництві: [монографія] / М. Зубець. – К.: Аграрна наука, 2009. – 192 с.
3. Пріоритети інноваційного розвитку АПК України [Текст] : наукова доповідь / А. Е. Юзефович, Д. Ф. Крисанов; ред. В. М. Трегобчук. – К.: Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. – 56 с.
4. Лагодієнко В.В. Вплив інтенсифікації діяльності з інноваційною основою на розвиток аграрного виробництва / В.В. Лагодієнко // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 17. – № 3. – С. 54-58.
5. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь [Текст] / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с
6. Яшкіна О.І., Статистичний аналіз розвитку інноваційного комплексу України / О.І.Яшкіна // Статистика України. -2014. – № 2. – С. 36 – 44.
7. Іртищева І.О. Інтелектуально-інноваційний розвиток інфраструктури як концепція економічної сталості агропродовольчої сфери / І.О. Іртищева, Т.В. Стройко // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 1. – С. 71–78.
8. Іртищева І.О. Стратегічні перспективи конкурентоспроможності харчової промисловості України в умовах глобалізації / І.О. Іртищева, О.Є. Гросицька // Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2013. – 176 с.